

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Кафедра теорії і методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі

*До 100-річчя Національної
академії наук України*

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПОШУКИ

Збірник наукових праць

Випуск 14

Харків 2018

картонної основи. Після виконання завдання - виставка дитячих робіт. Кожна дитина хоче, щоб її обкладинка сподобалась чарівній абетці найбільше.

Діти повертаються на місця, а на столах лежать картки із словами: *чарівний, абетка, дякувати, діти.*

Вихователь: Діти погляньте, що це за картки із словами? Мабуть, чарівна абетка хоче нам щось сказати...! Давайте складемо речення із цих слів і дізнаємось, що саме. Діти складають речення " *Чарівна абетка дякує діткам*"

Вихователь: Ура! Ось і врятована наша книга! Абетка стала чарівною і всі звірі лісової школи знов можуть навчитися читати! Молодці діти!

III. Підсумок заняття.

Вихователь просить дітей згадати:

Хто звернувся по допомогу?

Чому треба було рятувати чарівну абетку?

Хто допомагав знайти сторінки?

Як звали звірів?

Які завдання довелося виконати?

Яке чарівне слово прочитали? Кому подякувати?

Отже, можемо зробити висновок про те, що основною метою занять з мовленнєвого спілкування є розвиток мовлення кожної конкретної дитини. Тому важливо створювати такі умови, які стимулюватимуть максимальну мовленнєву активність кожної дитини. Забезпечення комплексного підходу до розвитку мовленнєвих умінь на фонетичному, лексичному, граматичному рівнях і рівні тексту на заняттях у старшій групі ДНЗ є важливою передумовою подальшого навчання дітей у школі.

УДК: 378.015.31-021.483

К.С. Гнатовська

м. Харків

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті проаналізовано поняття толерантності, визначено аспекти та шляхи її формування. Обґрунтовано потребу виховання в майбутнього фахівця загальної системи цінностей і толерантності зокрема. Наголошено, що в навчально-виховному процесі

потрібно приділяти увагу толерантності як якості особистості, що передбачає перехід від стану терпимості іншої позиції, думки до її розуміння та поваги.

Ключові слова: толерантність, терпимість, студент, фахівець, культура толерантності, цінності.

В статье проанализировано понятие толерантности, определены аспекты и пути ее формирования. Обоснована необходимость воспитания у будущего специалиста общей системы ценностей и толерантности в частности. Отмечено, что в учебно-воспитательном процессе нужно уделять внимание толерантности как качеству личности, что предусматривает переход от состояния терпимости другой позиции, мысли к ее пониманию и уважению.

Ключевые слова: толерантность, терпимость, студент, специалист, культура толерантности, ценности.

The article analyzes the concept of tolerance, defines aspects and ways of its formation. The necessity of education in the future specialist of the general system of values and tolerance in particular is substantiated. It is stressed that in the educational process it is necessary to pay attention to tolerance as a personality quality, which implies the transfer from the state of tolerance of another position, thought to its understanding and respect.

Key words: tolerance, student, specialist, culture of tolerance, values.

На сучасному етапі державного й духовного відродження України пріоритетна роль належить розвитку національної системи освіти, що здатна забезпечити рух суспільства на демократичних гуманних засадах шляхом прогресу, формування толерантності, забезпечення розвитку творчих сил та громадянської активності. Нові соціально-економічні умови становлення і розвитку Української державності, інтеграція в європейське та світове товариство, завдання побудови демократичного суспільства об'єктивно зумовлюють потребу толерантної спрямованості навчально-виховного процесу вищих освітніх закладів та формування толерантності студентів. Вивченню толерантності присвятили свої дослідження зарубіжні й вітчизняні науковці. Зокрема, теоретичні аспекти формування толерантності у молодого покоління розглядали: А. Асмолова, Г. Алтухова, В. Бабкіна, Н. Гасанова, В. Горбатенко,

М. Євтух, В. Золотухіна, В. Лекторський, І. Оніщенко, та інші. Проблеми толерантності молоді досліджували С. Авраменко, О. Батуріна, Т. Білоус, Ю. Грачова, О. Грива, Я. Довгополова, І. Жданова, О. Зарівна, О. Рибак О. Хижняк та інші. Педагогічний контекст феномена толерантності розглянуто у працях таких авторів, як І. Бех, М. Бубер, Л. Завірюха, В. Калошин, М. Карандаш, В. Рахматшаєва, В. Шалін та інших. Важливим завданням університетської освіти є виховання фахівця, що відрізняється насамперед толерантністю й терпимістю до різних думок, поглядів і переконань, неупередженістю в ставленні до колег, партнерів і подій, здатного самостійно будувати як власне життя, так і своєї країни. Мета статті полягає у визначенні основних аспектів формування толерантності в студентів.

Виходячи із Декларації принципів толерантності, толерантність означає поважання, сприймання та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження людської особистості [1].

Толерантність – це єдність у різноманітті. Це не лише моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність – це не поступка, поблажливість чи потурання. Це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини [2]. Толерантність у жодному разі не може бути виправданням посягання на ці основні цінності. Виявлення толерантності не означає пасивного ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це означає, що кожен може дотримуватись власних переконань і визнає таке ж право за іншими. Це свідчить про визнання того, що люди за природою своєю відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі, у гармонії з собою і навколишнім світом та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншими. Без толерантності не може бути миру, а без миру неможливі розвиток і демократія. Толерантність необхідна у взаєминах між окремими особами, у сім'ї та в громаді. У школах, університетах

та осередках неформальної освіти, удома й на роботі, необхідно формувати атмосферу толерантності, душевності, відкритості, уважності одне до одного та почуття солідарності. Усе це приходить через виховання. Виховання є найефективнішим засобом запобігання проявам нетерпимості. Вихованню в дусі толерантності сприяє прищеплення почуття солідарності як між окремими особами, так і групами та націями. В інтересах міжнародної злагоди принципово важливо, щоб кожна людина, громада та нація усвідомлювали й поважали багатокультурний характер людського співтовариства.

Із огляду на зазначене вище, не викликає сумніву твердження про те, що стати справжнім фахівцем можна за умови наявності сформованої сукупності певних природних рис і якостей, але цей потенціал може залишитися нерозвиненим, якщо майбутній спеціаліст не отримає належної професійної підготовки та відповідного виховання, одним із напрямів якого є формування толерантності та загальної культури студента.

Загальновідомо, що професійне становлення особистості – це найважливіша мета будь-якого навчального закладу. У процесі здобуття освіти відбувається становлення, збагачення і вдосконалення суб'єктивно-особистісного й духовного світу молодшої людини. Таке становлення є результатом цілеспрямованих впливів на знання, позицію, поведінку довкілля (як необхідної умови професійного становлення і розвитку особистості, як суб'єкта цього складного процесу). Сьогодні задовольнити суспільство може лише такий фахівець, котрий спроможний упроваджувати не лише інформаційну культуру, але й організовувати діяльність, яка б спиралася на такі соціальні цінності, як рівність, справедливість, повага, толерантність, злагода, порядок.

Серед зазначеного вище, вагоме місце, безперечно, посідає толерантність. Толерантність виявляється в тенденції ставлення до людей загалом, тенденції, що зумовлена життєвим досвідом, установками, властивостями характеру, моральними принципами, станом психічного здоров'я людини. Вона полягає в терпимості до інших людей, їх індивідуальності, способу життя, думок.

Починаючи з перших днів навчання в закладах вищої освіти, засвоюючи навчальні дисципліни, розвиваючись як особистість, студент потрапляє в складні навчально-пізнавальні ситуації, коли висловлюються різноманітні оцінні судження. Він бере участь у дискусіях, при цьому нерідко вимушений йти на компроміс, ураховувати інтереси оточуючих, погоджуватися з опонентом у тому разі, коли він наводить незаперечні аргументи. Здобуваючи навички не тільки професійного, але й соціального спілкування, студент засвоює й закріплює ті норми та правила, які прийняті в тому чи тому професійному середовищі, тобто оволодіває основами культури толерантної поведінки.

Є чимало можливостей для розвитку особистості, підвищення загальної культури та формування толерантної свідомості студентів. Ці можливості закладені в організації викладання циклу загальноосвітніх гуманітарних дисциплін, сам зміст яких, при відповідному розміщенні акцентів, здатен значно вплинути на формування толерантності. Так, наприклад, у курсі філософії студентів знайомлять із різними філософськими поглядами та системами, що мають як протилежні, так і подібні положення, при цьому наголошується, що кожна філософська концепція має право на існування. При вивченні основних філософських проблем розглядаються різні, часто суперечливі підходи до їхнього розуміння та вирішення, що переконує студентів у тім, що не існує простих, однозначних й прийнятих усіма без винятку відповідей на складні питання. Курс соціології і політології переконливо показує, що суспільство не є монолітною структурою. Воно складається з безлічі соціальних груп, різних за етнічними, конфесіональними, віковими, освітніми, ідеологічними, майновими та іншими ознаками. Відповідно існує велика кількість політичних партій та об'єднань, що виражають інтереси різних соціальних груп, і в демократичному суспільстві всі ці інтереси гідні уважного й поважного відношення. Курс історії знайомить студентів із складним, неоднозначним і часом драматичним шляхом, по якому наша країна йшла до здобуття незалежності, а також із традиціями дружнього

та благополучного співіснування на території України різних етнічних груп. Великі можливості для розвитку толерантності надає зміст курсу культурології. Історія розвитку культури виявляє неоцінений внесок досягнень різних країн і народів у становлення та розвиток світової культури і сучасної цивілізації. Те ж саме можна сказати й про вивчення іноземних мов, що дає можливість ознайомитись з іншомовною культурою, способом життя, манерами спілкування, звичаями та традиціями інших країн. Важливе значення в процесі формування толерантної свідомості має курс психології. Основною його метою, крім засвоєння основ наукової психології, розуміння природи, розвитку й функціонування психіки та свідомості, основних психічних процесів, властивостей, станів, є формування психологічної культури майбутніх фахівців. Психологічна культура містить у собі глибоке й адекватне розуміння та усвідомлення людиною своїх внутрішніх процесів, станів і властивостей; розуміння інших людей, їхніх психологічних особливостей, а також уміння налагоджувати й підтримувати доброзичливі, гуманні відносини з людьми. Підвищення психологічної культури особистості безумовно сприяє формуванню толерантної свідомості.

Що стосується форм і методів навчання, то тут теж існують можливості для формування толерантності. Застосування дискусійних методів допомагає студентам не тільки в розвитку вмінь формулювати, висловлювати та відстоювати свої думки, але й у відпрацьовуванні навичок уважного та поважного вислуховування думок опонентів, не згодних з їхньою точкою зору. Застосування тренінгових методик, навчальних ділових і рольових ігор також може сприяти формуванню толерантності, тому що перебування в ролі іншої людини дає змогу поставити себе на місце іншого, тим самим краще зрозуміти його. Отже, існує підстава думати, що вже існуючий освітній процес закладу вищої освіти має потужний потенціал для формування толерантної свідомості.

На думку І. Мельничук, якщо говорити про толерантність як характеристику індивіда, то можна виділити два її аспекти: толерантність як тенденцію (потребу) і толерантність як можливість (здатність) [3]. У кожному

разі толерантність особистості можна сформувати і розвинути.

Визначимо основні шляхи формування толерантності, а саме:

1. Формування самосвідомості через зміст освіти і виховання, використання певних методів навчання і виховання, що розвивають навички толерантної поведінки. Так формується толерантна самосвідомість, цінності толерантного спілкування, соціальної установки.

2. Виховання почуттів за допомогою співпереживання, співчуття або протиставлення, тобто навчання соціальним навичкам, які перебувають в основі цього процесу, має здійснюватись на раціональному, емоційному та духовному рівнях. Головним компонентом тут є глибокі знання про толерантність, загальна спрямованість на формування навичок толерантної поведінки та розв'язання конфліктів.

Там, де мова йде про людську свідомість, ціннісні орієнтації, толерантність мораль і поведінку, беззаперечно, навчальним закладам належить роль провідних соціальних інституцій, які зобов'язані сприяти формуванню гуманістичного світогляду, вихованню толерантності, ціннісного ставлення до кожної людини. Опановуючи соціальне, природне культурне середовище, використовуючи його виховні можливості й «приспосовуючи» його до потреб особистості, освітній заклад має стати виховним простором, де відбувається паритетна взаємодія викладача і студента.

Дуже важливо максимально наблизити навчальний процес до реальних умов майбутньої професійної діяльності студента. У процесі викладання різних дисциплін необхідно створювати педагогічні умови для розвитку професійно значущих рис особистості студента, що зумовили б формування толерантності. Мається на увазі залучення студентів у проблемні ситуації, які вимагають прийняття продуктивних рішень, формування установки на сприйняття іншої людини як рівноправного партнера в спілкуванні, позитивного ставлення та поваги, бажання зрозуміти й прийняти його точку зору, що, безперечно, знімає численні бар'єри на шляху залагодження конфлікту.

Отже, сучасний стан розвитку людини й суспільства вимагає фахівця не

лише з певними теоретичними знаннями, спеціальними уміннями, навичками та техніками, а й системою демократичних цінностей. Серед яких вагоме місце посідає толерантність. Варто добиватися того, щоб усюди – у сім'ї, навчальній аудиторії, там, де йде обмін ідеями, думками, де відбувається навчання і спілкування, – толерантність стала нормою поведінки та взаємоповаги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація принципів толерантності // Освіта України. – 2003. – №4. – С. 4-5.
2. Лекторский В.А. О толерантности, плюрализме и критицизме // Вопросы философии. – 1997. – №11. – С.46-54.
3. Мельничук І. М. Використання тренінгів у формуванні толерантності майбутніх соціальних працівників / І. М. Мельничук // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2008. – Вип. 121. – С. 82–88.

УДК: 37.016:003-028.31

Т.О. Граф

м. Харків

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ СУЧАСНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті йдеться про форми практичної роботи вчителя початкових класів, що спрямовані на підвищення читацького інтересу. Проаналізовано потенційні можливості підвищення читацького інтересу в процесі відвідання бібліотеки, книжкових виставок, організації уроків спільного читання.

Ключові слова: урок, учень, читач, інтерес, бібліотека, виставка, книжка, початкова школа.

В статье говорится о формах практической работы учителя начальных классов, направленных на повышение читательского интереса. Проанализированы потенциальные возможности повышения читательского интереса в процессе посещения библиотеки, книжных выставок, организации уроков совместного чтения.

Ключевые слова: урок, ученик, читатель, интерес, библиотека, выставка, книга,